

Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali^(*)

Loss and Annulment of Negotiable Instruments

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cemil ÜNAL^(**)

Öz:

Kıymetli evrakta hak ve senedin iç içe geçmişliği ve hakkın senetten ayrı olarak devredilememesi ve ileri sürüle-memesi, kıymetli evrakın zayı olması durumunda hak sahibi bakımından önemli sorunlar oluşturur. Çünkü senedin zilyetliği alacaklı da olmadığı sürece, senedin içerdiği hakkını ileri sürmesi de mümkün olmaz. Kıymetli evrakın ziyayı durumunda hak sahibinin seneteki hakkını yine de ileri sürebilmesi için özel bir iptal usulü getirilmiştir. İptal kararını alan hak sahibi, hakkını senet olmaksızın ileri sürme olanağına kavuştuğu gibi, borçlu da zayı olan senedi ibraz eden kişiye ödeme yapma yükümünden kurtarılarak, tekrar ödeme yapma riski önlenmiş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kıymetli Evrak, Ziya, İptal, Ödeme Yasağı.

Abstract:

The intertwined nature of rights and promissory notes in negotiable instruments and the inability to transfer or assert the right separately from the promissory note creates important problems for the right holder in case negotiable instruments is loss or damaged. Because as long as the holder does not have possession of the promissory note, it is not possible for him to assert his rights contained in the promissory note. A special cancellation procedure has been introduced so that the beneficiary can still assert his rights in the instrument in case of loss of the negotiable instrument. The rightful owner who takes the cancellation decision has the opportunity to assert his right without a promissory note, and the debtor is relieved of the obligation to pay the person who presented the lost promissory note, thus preventing the risk of making repayments.

Keywords:

Negotiable Instruments, Loss, Annulment, Payment Prohibition.

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 09.05.2024 - Makale Kabul Tarihi: 30.05.2024.

^(**) Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, Ankara - Türkiye,

E-posta: acunal@baskent.edu.tr,

Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-1206-1946>.

GİRİŞ

TTK m.645 hükmüne göre; kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez. Bu hükme göre kıymetli evrak, maddi bir değeri olan, bu çerçevede sahibine bir alacak hakkı, ortaklık hakkı ya da eşya hukukundan doğan hakları sağlayan senetlerdir. Kıymetli evrakın bir hak içermesi ve bu hakkın devredilebilir olması, yüksek tutarların ödenmesini sağlaması ticari hayatta yaygın bir şekilde kullanılmasına neden olmaktadır.

Kıymetli evrakta hak ve senedin iç içe geçmişliği ve hakkın senetten ayrı olarak devredilememesi ve ileri sürülememesi, senedin kaybı veya zayi olması durumunda hak sahibi bakımından önemli sorunlar oluşturur. Çünkü senedin zilyetliği alacaklıda olmadığı sürece senedin içerdiği hakkını ileri sürmesi de mümkün olmaz. Adi senetlerde olmayan bu özellik dolayısıyla kıymetli evrakın zıyayı durumunda hak sahibinin senetteki hakkını yine de ileri sürebilmesi için özel bir iptal usulü getirilmiştir. İptal kararı sayesinde kıymetli evraktaki hak ve senet arasındaki bağ çözülmekte, böylece iptal kararını alan hak sahibi, hakkını senet olmaksızın ileri sürme olanağına kavuştuğu gibi, borçlu da kaybolan senedi ibraz eden kişiye ödeme yapma yükümünden kurtarılarak, tekrar ödeme yapma riski önlenmiş olmaktadır. Kıymetli evrakın zıyayı durumunda, senet tamamen yok olsa bile, senede bağlı haklar kaybolmamaktadır.¹

TBK m.105 hükmüne göre; alacaklı, adi borç senedini kaybettiğini iddia ederse, borçlunun istemi üzerine, borcu ödeme sırasında, kendisine borç senedinin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış bir belge vermek zorundadır. Kıymetli evraktan farklı olarak, yalnızca ispat işlevi bulunduğundan zayı olan adi borç senetlerinin iptali için mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaz. Ancak kıymetli evrakın tedavül özelliği olması nedeniyle özel bir iptal usulü öngörülmüştür. Zira TBK'nın 105. maddesi de kıymetli evraka ilişkin hükümleri saklı tutmuştur.

I. KIYMETLİ EVRAKIN ZIYAI

Kıymetli evrakın zayı olması (zıyayı) kanunda tanımlanmamıştır. Ancak genel bir tanım yapacak olursak, kıymetli evrakın doğal afetler veya hamilin ya da üçüncü bir kişinin davranışları sonucunda, senedin hamilinin elinden rızası dışında çıkması ve artık ibrazının mümkün olmaması veya senedin hamilin elinde olmasına rağmen silinmesi, üzerine bir şey dökülmesi gibi nedenlerle üzerindeki hakkın ileri

¹ **BOZKURT, Tamer:** Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2022, s.119-120; **KENDİGELEN, Abuzer / KIRCA, İsmail:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.7, İstanbul 2023, s.57; **ÖZDAMAR, Mehmet / GÖKTÜRK, Kürşat / CAN, Mehmet Çelebi / KAŞAK, Esra:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.2, Ankara 2021, s.73.

sürülememesi, zorlaşmasıdır.² Kıymetli evrakın zayı olması çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bundan dolayı bu durumlar, sınırlayıcı olarak belirtilemez.

Hangi durumların varlığında kıymetli evrakın iptalinin istenebileceği konusunda Türk Ticaret Kanununda terminolojik açıdan bir yeknesaklık yoktur. TTK m.651'de "zayı olmak", TTK m.661/3, m.663'de "zayı etmek", TTK m.661/4, m.849'da "kaybetmek", TTK m.661/4'de, m.849 "ziya", TTK m.667/1'de "irade dışı elden çıkma", TTK m.757/1'de "ziyaa uğramak" kavramları kullanılmıştır. Bu kavramlar içinde hem kanunda daha çok kullanılması hem de yargı kararlarında daha yerleşik olması nedeniyle ziya ve zayı olma terimleri tercih edilmektedir. TTK m.651'in madde gerekçesinde de, ziya ve zayı kelimelerinin tüm anlamlarını içeren bir kelime karşılığı olmadığından, bu kelime yerine Öz Türkçe bir kelime kullanılmadığı ifade edilmiştir.

Zayı olma kavramı, kıymetli evrakın metninin yazıldığı kâğıt ile ilgilidir. Kıymetli evrakın içerdiği hak ile bir ilgisi yoktur. Buna karşılık, zilyetliğin geçici bir süre ile kaybedilmesi, kıymetli evrakın zayı olması sonucunu doğurmaz. Zayı olan senedin fotokopisinin ya da bir kopyasının mevcut olmasının senedin iptalini isteyen hamilin inandırıcı olması dışında bir önemi yoktur. Buna karşılık kullanılmayacak derecede yıpranmış bir senedin içeriği anlaşılabilirse, zayı olmadığı kabul edilerek ve iptaline gerek olmadan hamili, borçlusundan kendisine yeni bir senet verilmesini talep edebilmelidir.³

II. KIYMETLİ EVRAKIN ZIYAI NEDENİYLE İPTALİ

Senet elinden çıkan hamilin öncelikle, borçluya yönelik ödeme yasağı kararı⁴ verilmesine ilişkin ihtiyati tedbir talebinde bulunur. Bu tedbir kaybedilen senedin üçüncü kişilerin eline geçmesi ve bunlar tarafından borçluya ibraz olunarak, ifa talebinde bulunulması ihtimaline karşı gereklidir. Bu ilk tedbir alındıktan sonra senedin kimin elinde olduğunun bilinip, bilinmemesine göre farklı yollar izlenir. Senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa, senedi kaybeden kişinin bu kimse

² **ÜLGEN, HÜSEYİN / HELVACI, Mehmet / KAYA, Arslan / NOMER ERTAN, Füsün:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.11, İstanbul 2019, s.54; **SEVİ, Ali Murat:** Pay Senetleri ve İlmühaberlerin Zayı Olması ve İptali, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2022, C.17, S.187, s.10; **GÜLTEKİN, Özkan:** Kıymetli Evrakın Ziyayı Nedeniyle İptalinde İptal Kararı Hamilinin (Davacının) Borçlularına Rücu Sorunu, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2007, C.2, S.10, s.61; **DİRİKKAN ÖZTÜRK, Hanife:** Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali, Ankara 1990, s.8.

³ **BOZER, Ali / GÖLE, Celal:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.10, Ankara 2021, s.43-44; **PULAŞLI, Hasan:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.10, Ankara 2023, s.91; **COŞKUN, Mahmut:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.7, Ankara 2022, s.1127.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. **SEVEN, Vural / YILMAZ, Gülşah:** Kambiyo Senetlerinin Ziyayı Halinde İptal Talebi Nedeniyle Verilen Ödeme Yasağı Kararı ile İlgili Uygulamada Yaşanan Sorunlar, TBB Dergisi, 2022, S.158, s.257-286.

aleyhine senedin iadesi davası açması gerekir. Senedin kimin elinde bulunduğu bilinmiyorsa, senedin elinden isteği dışında çıktığını iddia eden kişinin, senedin TTK hükümleri dahilinde iptalini istemekten başka çaresi kalmaz.

Bizim çalışmamızda değineceğimiz kıymetli evrakın zayi olması halinde açılan iptal davaları ile Türk Ticaret Kanununda düzenlenmeyen ancak isim benzerliği olan bedelsizlik sebebi ile açılan iptal davalarını birbiri ile karıştırmamak gerekir. Uygulamada özellikle kambiyo senetlerinin mücerretliğinin yarattığı risk dolayısıyla, lehdarın temeldeki borç ilişkisinden doğan edimini hiç veya gereği gibi yerine getirmemesine rağmen senet bedelini tahsil etmek için girişimde bulunması durumunda borçlu bu senedin iptalini istemektedir. Ancak bu iptal teknik anlamda iptal değil, İİK m.72'deki menfi tespit davası niteliğindedir.

Kıymetli evrakın iptali, zayi olan kıymetli evrakın geçersiz duruma geldiğinin mahkeme kararı ile tespit edilmesidir. Ancak burada kıymetli evrakın doğumuna neden olan asıl borç ilişkisinin ortadan kalktığı durumlarda, senedin borçluları, kıymetli evrakın bedelsiz kaldığı gerekçesiyle menfi tespit davası niteliğinde senedin lehdarına ya da kötü niyetli hamillerine karşı uygulamada senedin iptali davası açmaktadırlar.⁵

Kıymetli evrakın iptali çekişmesiz yargı işidir (HMK m.382/2-e-6). Çünkü iptalde ilgililer arasında bir çekişme olmadığı için ne bir kişinin diğerine karşı ileri sürebileceği bir hak ne de hâkimin re'sen harekete geçeceği bir durum söz konusudur. Bundan dolayı iptal isteminde hasım yoktur. Çekişmesiz yargı kararlarının kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmemesi ilkesi (HMK m.388/1), iptal kararlarında da uygulama alanı bulur. İptal kararının, hakları bu kararla zarar görenler tarafından, aynı mahkemeye başvurularak iptal ettirilmesi de mümkündür.⁶

Kıymetli evrak niteliğini taşıyan bütün senetlerin zıya ve iptalinde uygulanacak genel nitelikli hükümler, TTK.651 (iptalin şartları) ve TTK m.652'de (iptal kararının etkisi) iki madde olarak düzenlenmiştir. Bunlar, bütün kıymetli evrak türlerinin iptali için ortak hüküm niteliğindedir. Daha sonra çeşitli kıymetli evrak türleri bakımından (nama, hamiline, emre) konu ileri maddelerde tekrar düzenlenmiştir (TTK m.657, m.661-669, m.757-765, m.831/1). Bazı durumlarda ise konu sadece belli bir senede özel olarak ele alınmıştır (TTK m.669, m.757-765, m.849).

⁵ **BOZER / GÖLE:** s.44.

⁶ **ÖZTAN, Firat:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.21, Ankara 2017, s.54-55; **KAYIHAN, Şaban:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.8, Ankara 2021, s.84; **BÖRÜ, Levent / KOÇYİĞİT, İlker:** Kıymetli Evrakın İptaline İlişkin Çekişmesiz Yargı İşinde Görevli Mahkemenin Belirlenmesine İlişkin Değerlendirme, BATİDER, Ankara 2013, C.28, S.1, s.315; **SÖNMEZ, Melih:** Kambiyo Senetlerinin Zıya Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi, TBB Dergisi, 2022, S.159, s.444; **CAN:** s.42; **BOZKURT:** s.120; **KENDİGELEN /KIRCA:** s.60; **BOZER / GÖLE:** s.50; **DİRİKKAN ÖZTÜRK:** s.75.

Kıymetli evrakın iptaline ilişkin düzenlemelerde farklılıklar daha çok iptal usulünde olmakla birlikte, bunlar çok büyük çapta değildir. Önleyici tedbirler ile iptal kararının etkileri bakımından da ilgili hükümler arasında esaslı farklılıklar bulunmamaktadır. Bundan dolayı, kıymetli evrakın iptaline ilişkin TTK'da bu şekilde dağılık düzenlemeler yapmak yerine, ortak bir düzenleme yoluna gidilmesi ve bu düzenlemede ortak hükümlerin yanında gerektiği takdirde çeşitli kıymetli evrak türleri için istisnai nitelikte hükümler öngörülmesi de lege feranda uygun olacaktır.⁷

Zayi olan bir kıymetli evrakın iptalinin talep edilebilmesi için çeşitli koşulların varlığı aranmaktadır. Buna göre senedin iptali için; senedin zayi olması (TTK m.651/1), senetteki hakkın varlığını sürdürüyor olması, talep sahibinin senet zayi olduğu anda ya da zıyaı ortaya çıktığında hak sahibi olması (TTK m.651/2) ve zayi olan senedin zilyetliğinin yeniden kazanmanın olanaklı olmaması gerekmektedir. Senedin hamili, sayılan koşulların varlığı halinde mahkemeye başvurarak zayi olunan senedin iptaline karar verilmesini isteyebilir. Bu durumda TTK m.757 ve devamı maddelerde yer alan emre yazılı senetlere özgü iptal usulü uygulanarak senedin iptaline karar verilir.

III. İPTAL DAVASININ ŞARTLARI VE HÜKÜMLERİ

A. Şartları

Türk Ticaret Kanunu'nun zıya ve iptale ilişkin genel esaslarında belirtildiği üzere, bir senedin iptalinin hangi şartlar altında talep olunabileceğini aşağıda belirtilen şekilde tespit etmek mümkündür.

1. Senedin Zayi Olması

İptal davasının ilk şartı, senedin zayi olmuş olmasıdır. Zayi olma senette yer alan hakka ilişkin olmayıp, senede ilişkin bir durumdur.⁸ Senedin zayi olması, senedin hak sahibinin isteği dışında elden çıkması veya maddi olarak senedin mevcut olmaması nedeniyle ibrazının mümkün olmamasıdır.

Senedin zayi olması nedeniyle hasımsız olarak açılan iptal davasında, davacının mahkemeye senedin maddi varlığını ispat etmesi değil; senedin varlığı ile ilgili olumlu kanaat verecek kadar delil sunması yeterli olmalıdır. Aksi takdirde davacının daha çok ispata zorlanması, zıya nedeniyle kıymetli evrakın iptalinin dava edilmesini imkânsız hale getirir.⁹

⁷ KENDİGELEN / KIRCA: s.60.

⁸ ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, B.2, Ankara 1997, s.269; GÜLTEKİN, Özkan; Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, B.7, Ankara 2013, s.87; PULAŞLI: s.91; BOZER/GÖLE: s.43-44.

⁹ 11. HD., T.16.11.2015, E.2015/9453, K.2015/12037; PULAŞLI: s.91, dn.4.

2. Senette Yer Alan Hakkın Hâlen Mevcut Olması

Kanunda açıkça belirtilmemekle birlikte, işin niteliği gereği bir senedin iptaline karar verilebilmesi için, senedi zayi eden kişinin, başka bir deyişle iptal talebinde bulunacak kişinin, senede bağlı olan hakkının ortadan kalkmamış olması gerekir. Bu hak, örneğin senet zayi olduktan sonra borçlu tarafından borcun ifa edilmesi ile ortadan kalkmışsa, artık senedin iptalinin istenmesinde hukuki bir yarar yoktur. Aynı şekilde, bu hak senedin zayıyından önce doğmamışsa ve kayıptan sonrada doğma imkânı olmamışsa senedin iptalinin dava edilmesi mümkün değildir. Senetteki hakkın zamanaşımına uğraması veya borçlu tarafından dava konusu yapılması iptal kararı verilmesini engellemez.¹⁰

3. İptali Talep Edenin Hak Sahibi Olması

Kıymetli evrakın zıyayı nedeniyle iptalinin dava edilebilmesi için davacının senedin kaybolduğu veya bunun öğrenildiği anda senetteki hakkın alacaklısı sıfatını taşıması gerekir. TTK m.651/2 hükmüne göre; kıymetli evrakın zayı olduğu veya zıyanın ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan kişi, senedin iptaline karar verilmesini isteyebilir. Senet üzerinde hak sahibi olan kişi ile belirtmek istenen, senedin maliki dışında, senette yazılı hakkın alacaklısı, zilyedi, intifa hakkı sahibi veya senedi rehin alan hamil olmasıdır.¹¹

4. Senet Zilyetliğinin Yeniden Kazanılmasının Mümkün Olmaması

Kıymetli evrakın zıyayı sebebiyle iptali, alacaklı lehine kabul edilmiş yasal bir kolaylıktır. Bu nedenle, senedin kaybının geçici değil devamlı olması gerekir. Örneğin senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa, bu durumda senet zilyetliğinin yeniden kazanılması ancak açılacak bir istirdat davası veya iade davası ile mümkündür (TTK m.758/1); dolayısıyla iptal davası açılmaz.

5. Senedin Kanunen İptali Mümkün Bir Senet Olması

Türk Ticaret Kanunu'nda sadece kıymetli evrakın iptalinin dava edilebileceği öngörüldüğünden, sadece kıymetli evrakın iptali talep edilebilir. Buna göre, adi borç senetleri, limited şirket tarafından çıkarılan pay senetleri ve kooperatifler tarafından çıkarılan ortaklık senetleri, kıymetli evrak niteliğinde senetler olmadığından, TTK'daki hükümlere göre iptali istenilemez.¹²

Ayrıca zayı olması nedeniyle iptali dava edilen kıymetli evrakın, senet türüne göre, kanunda öngörülen zorunlu unsurları da içermesi gerekir. Senette bulunması

¹⁰ KINACIOĞLU, Naci: Kıymetli Evrak Hukuku, B.5, Ankara 1999, s.56; ÖZTAN: s.270-271 (1997); PULAŞLI: s.92; CAN: s.43; KENDİGELEN / KIRCA: s.63-64.

¹¹ ÖZTAN: s.271-272 (1997); PULAŞLI: s.92; ÖZTÜRK DİRİKKAN: s.22; BOZKURT: s.124.

¹² ÖZTAN: s.273 (1997); PULAŞLI: s.93.

zorunlu unsurlardan birinin bulunmaması halinde, geçerli bir senet söz konusu olmayacağından, kıymetli evrakın da zayı nedeniyle iptalinin dava edilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde boş çek yaprak veya yapraklarının zayı olduğu gerekçesi ile iptalinin dava edilmesi mümkün değildir çünkü henüz doldurulmamış boş çek yaprağı, çek niteliğinde olmadığından zıya nedeniyle iptali dava edilemez.¹³

B. Hükümleri

Mahkeme tarafından verilen iptal kararının esas itibarıyla iki etkisi vardır. İlk etkisine baktığımızda, bu iptal kararı; davacının hak sahipliğini borçluya göstermesi bakımından önemlidir. Başka bir deyişle, hak sahibi için bir teşhis işlevi yaratmasıdır. Bu durum iptal kararının olumlu sonucudur. Mahkemenin verdiği iptal kararı borçluya ibraz edilerek hak talep edilir. Böylece, davacı senet olmaksızın iptal kararını göstermek ve kimliğini de ispat etmek suretiyle borçludan ifayı talep edebilir.¹⁴

İkinci olarak, verilen iptal kararıyla kıymetli evrakın teşhis işlevi kaldırılmaktadır. Bu durum; iptal kararının olumsuz sonucudur. İptal kararının her iki etkisi de hak sahipliğinin teşhisine ilişkindir. Maddi hukuk yönünden kararın herhangi bir etkisi yoktur. Başka bir deyişle, iptal hükmü, senedi zayı eden hamile, ifayı senetsiz talep etme veya vade gelmemişse yeni bir senet düzenleme hakkını verme konularında kolaylık sağlamakla birlikte, onun haklı olduğunu veya hakkın varlığını karara bağlamamaktadır.¹⁵ Buna göre, senet borçlusunu, iptal kararından sonra, senedin ibrazı halinde ödeme yapamaz, ancak iptale ilişkin mahkeme kararının ibrazında borcu ifa ederse, borcundan kurtulur. Bu durumda, iptal kararından sonra senedi iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişi, ödeme yapılması halinde, ödeme yapana karşı TBK m.77 hükümleri uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açabilir.¹⁶

İptal kararının her iki etkisi de “hak sahipliğinin teşhisine” ilişkindir. İptal kararı sadece, davacının senedi ibraz edememesine rağmen, hak sahibiymiş gibi kabul edilmesini sağlar. İptal kararı ile kıymetli evrakta hak ile senet arasındaki mevcut sıkı bağıllık ancak bu ölçüde çözülmektedir. İptal kararı, hakkın içeriğinde bir değişiklik yapmaz; davacı ancak kaybettiği senette mevcut olanları talep edebilir. Borçlu, iptal kararını ibraz etmesi şartıyla, iptal talebinde bulunan kişiye

¹³ 11.HD. T. 09.05.2016, E.2015/10534, K.2016/5197; **PULAŞLI**: s.95.

¹⁴ 11. HD. T.12.06.2017, E.2016/1132, K. 2016/3639; **BOZKURT**: s.129; **ÖZTAN**: s.57 (2017); **PULAŞLI**: s.103; **KINACIOĞLU**: s.58-59; **KENDİGELEN / KIRCA**: s.72; **KAYIHAN**: s.88.

¹⁵ **İMREGÜN, Oğuz**: Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s.201; **GÜLTEKİN, Özkan**: Kıymetli Evrakın Zayı Olması Halinde Hamilin Hakları, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2007, C.2, S.16, s.35; **ÖZDAMAR / GÖKTÜRK / CAN / KAŞAK**: s.79; **GÜLTEKİN**: s.63 (Rücu); **ÖZTAN**: s.57-58 (2017); **PULAŞLI**: s.103; **KENDİGELEN / KIRCA**: s.72; **BOZKURT**: s.128-129; **KAYIHAN**: s.88.

¹⁶ **PULAŞLI**: s.104; **BOZER/GÖLE**: s.49; **ÖZDAMAR / GÖKTÜRK / CAN / KAŞAK**: s.79; **ÜLGEN / HELVACI / ARSLAN / NOMER ERTAN**: s.57.

ödeme yaparak, TTK m.646/2 ve m.710/3 hükmü saklı kalmak üzere, borcundan kurtulur. Bununla birlikte senedi zayi eden, senedin ibraz edilmesi haline nazaran hukuken daha iyi bir konumda değildir. Çünkü iptal kararına rağmen borçlu, maddi hukuka ait olan hakkın varlığına ve zayi edenin hak sahipliğine ilişkin defileri ileri sürebilir. Örneğin; borçlu, iptal kararına rağmen, zayi nedeniyle iptal kararı alan kişinin senedin sahibi olmadığını, senedi çaldığını ya da ehliyetsizlik sebebiyle hakkın mevcut olmadığına ilişkin def'ileri ileri sürebilir.¹⁷

İptal kararı ile davacı haklarını asıl borçluya karşı ileri sürebilir. Buna karşılık müracaat borçlularına başvurma hakkı vermez. Buna göre, cirantalara başvurulması ve senet bedelinin talebi mümkün değildir. Yargıtay kararlarında da iptal kararının, bu kararı almış bulunan davacıya, haklarını asıl borçluya karşı kullanma hakkını vereceği ve müracaat borçlularına başvurma hakkının olmadığı ifade edilerek, iptal kararı almış olan kişinin müracaat hakkının senet hamilinin hakkı kadar olmayıp sınırlı olduğu belirtilmiştir.¹⁸

IV. İPTAL USULÜ

A. Hamile Yazılı Senetlerde

Hamile yazılı senetlerin iptali usulü, TTK m.661-669'lerinde düzenlemiştir. TTK m.661/1'e göre; pay senetleri, tahviller, intifa senetleri, münferit kuponlar hariç olmak üzere, kupon belgeleri, esas kupon belgelerinin yenilenmesine yayan talonlar gibi hamile yazılı senetlerin iptaline, hak sahibinin istemi üzerine mahkeme tarafından karar verilir.

1. Genel Olarak

TTK m.668/1'e göre; banknot ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemez. Banknot yani TC Merkez Bankası tarafından çıkarılan kağıt paralar kıymetli evrak niteliğinde değildir. Çünkü kıymetli evrak özel hukuka ilişkin bir hak içerir ve normal olarak bir borçlusu ve alacaklısı vardır. Ancak TC Merkez Bankası banknotları çıkarmakla birlikte, bunların borçlusu değildir. Buradaki ayırıcı unsur, banknotların tedavülüne zarar verilmemesi için iptalinin dava edilemeyeceğidir.¹⁹

¹⁷ ÖZTAN: s.58 (2017); PULAŞLI: s.103; KINACIOĞLU: s.59-60; ÖZDAMAR / GÖKTÜRK / CAN / KAŞAK: s.78-79; KENDİGELEN / KIRCA: s.73; ÜLGEN / HELVACI / KAYA / NOMER ERTAN: s.57.

¹⁸ 11. HD. T.01.10.1985, E.1985/5789, K.1985/4979; PULAŞLI: s.107, dn.61; ÖZTAN: s.58 (2017); BOZER / GÖLE: s.53, 58; BOZKURT: s.130-131; Bu konunun çeşitli ihtimallere göre değerlendirilmesi için bkz. KENDİGELEN / KIRCA: s.74-76.

¹⁹ PULAŞLI: s. 96.

Aynı şekilde TTK m.668/1’de büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödemesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemeyeceği belirtilmiştir. Bu hüküm İsviçre BK m.988 hükmünden alınmış olup, İBK’da özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan ve para yerine kullanılan bazı komün ve devlet tahvilleri ile bazı evraklar kastedilmiştir. Günümüzde İsviçre’de bu senetler mevcut değildir. Ülkemizde de bu tür senetler mevcut olmadığından bu hükmünde bir anlamı yoktur.²⁰

Milli piyango biletlerine ilişkin olarak ise, biletin orijinali ibra edilmeden, bilete isabet eden ikramiyenin talep edilmesi mümkün değildir. O halde milli piyango biletinin zayi olması durumunda mahkmeden iptalini dava etmekle hiçbir hukuki sonuç elde edilemez.²¹ Milli piyango biletlerinin kıymetli evrak olup olmadığı ise doktrinde tartışmalıdır. Öztan, Milli piyango biletlerinin hamiline yazılı kıymetli evrak olmakla beraber, iptal edilemeyeceğini belirtmiştir.²² Pulaşlı ise, kıymetli evrakın her şeyden önce alacak veya eşya hukukuna ilişkin belirli bir hakkı içermesinin şart olduğunu ancak milli piyango bileti, ikramiye çekilişi yapılmadan önce kayıtsız şartsız bir alacak hakkını içermediğini ifade etmiştir. Çekilişte ikramiye veya amorti isabet edip etmeyeceği belirsiz olduğundan geciktirici şarta bağlı bir para alacağını içerdiğini, kıymetli evrakın esaslı unsurlarından olan tedavül ve daha başlangıçta kayıtsız şartsız belirli bir hakkı içermeye niteliğinden yoksun olduğunu, bundan dolayı milli piyango biletinin kıymetli evrak olarak kabulünün mümkün olmadığını belirtmiştir.²³

2. Ödeme Yasağı

Borçlu, vadesi geldiğinde hamile yazılı senedi ibraz eden kişiye ödeme yapmakla yükümlüdür. Bundan dolayı senedi zayi eden kişi, bu senedin üçüncü bir kişi tarafından borçluya ibraz edilmesinin mümkün olduğu durumlarda, mahkmeden ödeme yasağı kararı almalıdır. Ödeme yasağına, önleyici tedbirler denilmektedir ve ancak dilekçe sahibinin istemi üzerine mahkeme tarafından karara bağlanır. Mahkeme, bu istem üzerine senedin borçlusunu, aksine hareket ettiği takdirde iki defa ödeme yapmak zorunda kalacağını ihtar ederek, senet bedelini ödemediği yasaklar (TTK m.662/1).

Ödemenin yasaklanması ve senedin iptalinde yetkili mahkeme, senet borçlusunun yerleşim yerinin (TMK m.19; 51) bulunduğu yer, pay senetlerinde anonim şirketin merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesidir (TTK

²⁰ İMREGÜN, Oğuz: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998, s.32; PULAŞLI: s.97; ÖZTAN: s.63-64.

²¹ PULAŞLI: s. 97-98; ÖZTAN: s.64 (2017); KINACIOĞLU: s.63.

²² ÖZTAN: s.64 (2017).

²³ PULAŞLI: s. 97-98.

m.661/2). Görevli mahkeme ise, aksine bir hüküm bulunmadıkça dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir. (HMK m.382/1-e-6; HMK m.383 TTK m.5). Ödeme yasağı, kanunda iptal talebinden sonra yer almış olsa da, her iki talep aynı anda yapılabilir ve bu durumda usul ekonomisi açısından da amaca uygundur.²⁴

3. İptal Prosedürü

Hamile yazılı kıymetli evrakın iptaline karar verebilmesi için, dilekçe sahibinin senedin zilyedi olduğu ve onu zayi ettiği yolundaki iddialarının mahkeme tarafından inandırıcı bulunması gerekir (TTK m.661/3). Esas itibariyle, haklılığın yaklaşık olarak ispat edilmesi ile iddiaların mahkemece inandırıcı bulunması aynı şeylerdir. İptal isteminin kabulünde de aynı şartın aranması, zıyain niteliğinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten senedin zıyaindeki iddiaların tam olarak ispatı çoğu kez mümkün değildir. Bundan dolayı iptal isteminin kabulünde yaklaşık ispat yerine tam ispat aramak, iptal kurumunu işlevsiz kılar.²⁵ Bir senet, kupon tablosu veya talon içeriyorsa ve hamil sadece kupon tablosunu veya talonu kaybetmişse, istemin haklı olduğunun ispatı için senedin esas bölümünün ibrazı yeterlidir (TTK m.661/4).

Mahkeme, dilekçe sahibinin senedin zilyedi olduğu ve onu zayi ettiği yolundaki iddialarını inandırıcı bulursa, belli olmayan hamili ilan yoluyla, senedi belirli bir süre içinde ibraz etmeye çağırır ve aksi takdirde senedin iptaline karar verileceğini ihtar eder. Senedin ibrazına ilişkin ilanın Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde üç defa yapılması (TTK m.664/1) ve sürenin en az altı ay olarak belirlenmesi gerekir. Bu süre ilk ilan gününden itibaren işlemeye başlar (TTK m.663/1). Mahkeme gerek gördüğü takdirde, ayrıca uygun göreceği başka şekillerde de ilanlar yapılmasına karar verebilir (TTK m.664/2).

İlan yapıldıktan sonra iki ihtimalden biri söz konusu olur. Bunlardan ilki senedin ibraz edilmesi, ikincisi ise ibraz edilmemesidir. İptali istenen senet ibraz edilirse, mahkeme dilekçe sahibine senedin iadesi davası açması için bir süre verir (TTK m.665/1). Bu dava TMK m.989'da belirtilen taşınır davasıdır. Senedin iadesi davası ancak iyiniyetli olmayan hamile karşı açılır (TMK m.990). Eğer dilekçe sahibi bu süre içinde dava açmazsa, mahkeme senedi ibraz edene geri verir ve borçlu hakkındaki ödeme yasağını kaldırır (TTK m.665/2).

İptali istenen senet belirtilen süre içinde ibraz edilmezse, mahkeme tarafından senedin iptaline karar verilir veya gerekli görülürse başka önlemlerde alı-

²⁴ PULAŞLI: s. 98.

²⁵ KENDİGELEN / KIRCA: s.67.

nabilir. Hamile yazılı bir senedin iptali hakkındaki karar, derhal Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ve mahkeme gerekli görürse başka araçlarla da ilan edilir. İptal kararı üzerine dilekçe sahibi, senet bedelinin muaccel olmadığı durumlarda gideri kendisine ait olmak üzere yeni bir senet düzenlenmesini veya senet bedelinin muaccel olduğu durumlarda borcun ifasını isteme hakkına sahiptir (TTK m.666/3). Ancak iptal kararı kıymetli evrak niteliği taşımadığından, iptal kararına uyulmaması halinde dilekçe sahibi kambyo senetlerine özgü icra takibi yoluna başvuramaz.²⁶

Münferit kuponların (temettü, faiz kuponları) iptali konusunda, daha kısa ve basit bir iptal usulü belirlenmiştir. Bu senetlerin zayi edilmeleri halinde hak sahibinin talebi üzerine mahkeme, vadesi gelmiş senet tutarlarının derhal, vadesi henüz gelmemiş senet bedellerinin de vadesinde mahkemeye yatırılmasına karar verir (TTK m.667/1). Vadenin gelmesinden itibaren üç yıl geçmiş olursa ve hiçbir hak sahibi başvurmazsa; mahkeme, bedelin dilekçe sahibine verilmesine karar verir (TTK m.667/2). Buradaki en önemli konu, temettü ve faiz kuponlarının iptalinde ilan işlemlerinden kaçınılmış olmasıdır.

B. Nama Yazılı Senetlerde

1. Genel Olarak

Nama yazılı senetler, emre veya hamiline yazılı senetler gibi kolay ve hızlı bir şekilde tedavül edemez. Nama yazılı senetlerin devri için ciro veya bir temlikname ile senedin teslim edilmesi gerekir. Bu nedenle, senet borçlusu borcunu öderken, meşru hamili araştırma ve tespit etme konusunda hamile veya emre yazılı senetlere nazaran daha fazla araştırma yükümü altındadır. Bundan dolayı da, zayi olan senedin gerçek hak sahibinin haricinde başkasına ödenmesi ihtimali azalmaktadır.²⁷ Nama yazılı senetlerin iptalinde, hamile yazılı senetlerine ilişkin hükümlerin uygulanacağı temel ilke olarak TTK m.657/1'de hükme bağlanmıştır. Ancak hamile yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümlerin nama yazılı senetler hakkında uygulanması bakımından çeşitli nama yazılı senetlerin iptali hakkında özel düzenlemelerin olduğu ve TTK m.657/2'de öngörülen durumlardan yararlanılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

TTK m.657/1'e göre; nama yazılı senetlerin iptali hakkında düzenlenen hükümler, özel iptal hükümleri öngörülen nama yazılı senetlere uygulanmaz. Kambyo senetleri (poliçe, bono, çek) nama yazılı olarak düzenlenmiş olsalar da

²⁶ **ÖZTAN:** s.278 (1997); **BOZER / GÖLE:** s.53, 58; Bozkurt'a göre; borçlunun yeni bir senet düzenlemesine karar verilmişse ve senet düzenlenmişse elinde kambyo senedi olan hamil, kambyo senetlerine özgü takibe girişebilir. **BOZKURT:** s.130.

²⁷ **BOZER / GÖLE:** s.54; **PULAŞLI:** s.100.

bunların iptali hakkında poliçenin iptaline ilişkin hükümler (TTK m.757 vd.) uygulanır. Makbuz senedi ve varant nama yazılı olarak düzenledikleri durumlarda, bu senetler TTK m.849'a göre iptal edilir. İpotekli borç ve irat senedi hakkında, bu senetler nama yazılı olarak düzenlense bile, TMK 925 vd.'da yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla, hamile yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler uygulanır.

2. İptal Prosedürü

TTK m.657'de, genel kural ile birlikte bunun istisnaları da belirtilmiştir. Birinci istisna, nama yazılı senetlerin iptali ile ilgili olarak kanunun saklı tuttuğu hükümlerdir. İkincisi ise, zayi olmuş nama yazılı senedin iptaline ilişkin prosedürün basitleştirilmesi veya özel bir iptalin kabulü konusunda borçluya tanınan imkanlardır.

TTK m.657/1'de, aksine özel hükümler bulunmadıkça, nama yazılı senetler hamile yazılı senetlere ilişkin hükümlere göre iptal olunacağı belirtilmiştir. Madde hükmünde genel kural verilirken, devamında istisnasına da yer verilmiştir. Kanunen emre yazılı senet sayılan kambiyo senetlerine olumsuz emre kaydı konularak nama yazılı senet haline getirilse bile, bunların iptali için poliçe hükümlerine yollama yapıldığından ve poliçenin iptalinde de senedin emre veya nama yazılı olmasına göre bir ayırım yapılmadığından, bu durumda TTK m.757 vd. hükümleri uygulanır.

TTK m.657'de genel kuralla birlikte getirilen ikinci istisna zayi olmuş nama yazılı senedin iptaline ilişkin prosedürün basitleştirilmesi veya özel bir iptalin kabulü konusunda borçluya tanınan imkanlardır. Borçlu, senette ilanların sayısını azaltmak veya süreleri kısaltmak suretiyle daha basit bir usul öngörebilir. Borçluya böyle bir imkânın tanınmasının nedenleri, usul ekonomisine uygun olması ve nama yazılı senetlerin tedavülünün sınırlı olmasından dolayı iptal usulünün basitleştirilmesinin ilgililerin menfaatine uygun düşmesidir.²⁸ Özel iptal usulü olarak borçlu, alacaklı kendisine senedin iptal ve borcun ödendiğini gösteren, resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verdiği takdirde, senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin de geçerli olmak üzere ödemek hakkını da saklı tutabilir (TTK m.657/2). Bu durum sadece senedin zayi olduğu durumlara ilişkindir.

Hamile yazılı senetlerin iptalinde mahkeme, ilan yoluyla belli olmayan hamile, senedi belirli bir süre içinde ibraz etmeye çağırır ve bu sürenin altı aydan daha kısa olması mümkün değildir (TTK m.663/1). Nama yazılı senetlerde ise, TTK m.657'deki imkanlardan yararlanılarak bu sürenin altı aydan daha kısa ol-

²⁸ ÖZTAN: s.307 (1997); ÖZTÜRK DİRİKKAN: s.82; BOZKURT: s.128.

ması sağlanabilir. Bunun dışında yine hamile yazılı senetlerde, senedin ibrazına ilişkin ilanın TTSG'de üç defa yapılması gerekir. Nama yazılı senetler bakımından ilan sayılarının daha aza indirilmesi de mümkündür.

C. Emre Yazılı Senetlerde

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nda nama ve hamile yazılı senetlerin iptaline ilişkin özel hükümler bulunmasına rağmen emre yazılı senetlerin iptali düzenlenmemiştir. Buna karşılık, Türk Ticaret Kanunu'nun 831/2. maddesinde, cirosu mümkün diğer senetlere, poliçenin iptali ve poliçeyi elinde bulunduranların onu iade ile yükümlü olmaları hallerine ilişkin hükümlerin uygulanacağı öngörülmektedir. Buna göre, emre yazılı havale (TTK m.826, m.829), emre yazılı ödeme vaatleri (TTK m.830), emre yazılı düzenlenmesi şartıyla konşimento (TTK m.1228 vd.), taşıma senedi (TTK m.856 vd.), makbuz senedi ve varant (TTK m.835 vd.) poliçeler hakkındaki hükümlere göre iptal edilirler. Poliçenin iptaline ilişkin hükümler TTK m.757-765. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme emre yazılı çek ve emre yazılı bononun zayi olması durumlarında da uygulanır (TTK m.778/1, m.818/1).

İptal kurumu, kıymetli evrak niteliğine sahip senetler için söz konusu olsa da, öğretici²⁹ ve yargı kararlarında³⁰ tedavüle çıkarıldığı sırada henüz unsurları eksik olan ve eksik unsurların tamamlanması konusunda, düzenleyen ile lehdar arasında anlaşmanın yapıldığı açık kambiyo senetlerinin de iptalinin istenebileceği kabul edilmektedir. Açık senedin iptali ile güdülen amaç, sadece senedin yetkisiz şekilde doldurularak kötüye kullanılmasının önüne geçmektir. Ayrıca açık senede ilişkin bir iptal kararı, normal iptal kararının aksine zayi olduğu sırada hala açık senet olduğu için, hakkın senetsiz ileri sürülmesi imkanını vermez.³¹

Poliçenin iptaline karar verilebilmesi için, poliçenin vadesinin gelmiş olması gerekir. Çünkü elinde poliçe bulunan kişiyi iadeye davet için, mahkeme tarafından yapılacak ilanda, geri getirme süresi, vadesi gelen poliçelerde birinci ilan gününden, vadesi gelmemiş poliçelerde ise, vade gününden itibaren işlemeye başlar (TTK m.761/3).

²⁹ ÖZTAN, Fırat: s.271; DİRİKKAN ÖZTÜRK: s.27; CAN, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2015, s.42; TÜZEMEN ATİK, Ebru: Açık Kambiyo Senetleri, B.1, Ankara 2017, s.222; KENDİGELEN/KIRCA: s. 57-58; PULAŞLI: s.93.

³⁰ 11.HD. T.21.06.2017, E.2016/1016, K.2016/3929; KENDİGELEN / KIRCA: s.58; 11.HD T.06.04.2015, E.2014/18986, K.2015/4772; 11. HD. T. 28.4.2014, E 2014/1148, K.2014/7886; MERSİN, Bilge Utkan: Açık Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve İptali, MÜHF-HAD, İstanbul 2023, C.29, S.2, s.1574, dn.90.

³¹ KENDİGELEN / KIRCA: s.58; PULAŞLI: s.102; BOZER /GÖLE: s.47.

2. Ödeme Yasağı

Kıymetli evrakın ibrazı halinde borçlu, yetkili hamile ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu sebeple senet iradesi dışında elinden çıkan kişi, eğer senedin başka bir kişi tarafından ibraz edilebilmesi söz konusu ise, borçluya ödeme yasağı konulmasını mahkemeden isteyebilir. Poliçe dışında emre yazılı bir senedin olduğu durumlarda, ödeme yasağı bu senetlerin borçlusunu konumunda olan bonolarda düzenleyen, çeklerde ise muhatap banka için söz konusu olur.³² Ödeme yasağı konulduktan sonra borçlu, senet ibraz eden kişiye ödeme yapmamalıdır. Aksi takdirde hak sahibine tekrar ödeme yapmak zorunda kalır.

Ödeme yasağı kararı, ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden talep edilir (TTK m.757/1). Mahkeme ödemeyi yasaklama kararında muhataba, vadenin gelmesi üzerine poliçe bedelini tevdi etmeye izin verir ve tevdi yerini gösterir (TTK m.757/2). Bu gibi durumlarda mahkeme tarafından tevdi kararı verilebilmesi ve tevdi yerinin belirlenebilmesi için muhatabın bu konuda bir talebi olmalıdır. Yoksa mahkeme re'sen tevdi kararı vererek tevdi yerini belirleyemez.³³ Mahkeme, iptale karar vermeden önce, kabul edene, poliçe bedelini tevdi etme ve yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümünü getirebilir (TTK m.765/1). Teminat poliçeyi iyiniyetli elde eden kişinin uğrayabileceği bir zarar karşılık oluşturur. Senet iptal edildiği veya senetten doğan haklar diğer bir sebeple ortadan kalktığı takdirde, teminat geri alınır (TTK m.765/2).

Emre yazılı bir senedin kaybı nedeniyle iptalinin dava edilebilmesi için istemde bulunan kişinin, senedin zıyayı ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olması gerekir (TTK m.651/2). Senet zamanaşımına uğramış olsa da, senedin iptali dava edilebilir. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar da bu yöndedir.³⁴

3. İptal Prosedürü

Ödeme yasağı kararı alındıktan sonra, dilekçe sahibinin izleyeceği yol, emre yazılı senedi elinde bulunduran kişinin bilinip bilinmemesine göre değişiklik gösterir.

a. Senedi Elinde Bulunduran Kişi Biliniyorsa

Senet zilyedinin bilinmesi halinde, mahkeme dilekçe sahibine, senet elinde bulunan kimseye karşı iade (istirdat) davası açması için uygun bir süre verir (TTK m.758/1). Dilekçe sahibi verilen süre içinde davayı açmazsa, mahkeme, muhatap hakkındaki ödeme yasağını kaldırır (TTK m.758/2).

³² 11.HD. T.25.02.2013, E.1358, K.3309; **BOZER / GÖLE**: s.56.

³³ **BOZER / GÖLE**: s.56; Karşı görüş için bkz. **GÖÇ GÜRBÜZ, Diğdem**: Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptali, B.1, İstanbul 2017, s.79, 148; **ŞİMŞEK, Edip**: Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1982, s.44.

³⁴ 11.HD. T.22.09.2014, E.2014/7763, K.2014/14244; **PULAŞLI**: s.108, dn.65.

Bu davanın, ticari faaliyetlerde emniyeti sağlamak gerekçesiyle, kambiyo senetleri yönünden, aynı haklardaki genel prensipten ayrılarak yalnızca kötü niyetli veya senedi iktisabında ağır kusuru bulunan kişilere karşı açılacağı esası benimsenmiştir (TTK m.686/2, m.778/1, m.792). Diğer emre yazılı senetlerde de TTK m.831'deki atıf nedeniyle, aynı prensibe tabidir. İade davası sonucunda, mahkemenin senedin iadesine karar verebilmesi için senedi elinde bulunduran son hamilin, senedi kötü niyetli elde ettiğini ya da iktisabında ağır kusurlu olması gerekir.³⁵ Hamilin senedi iyiniyetle aldığı anlaşıldığı takdirde, senedi iade zorunluluğu yoktur (TTK m.778/1, m.792).

İptal kararının verilmesinden sonra da senedin iyiniyetle iktisabının mümkün olup olmayacağı öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe³⁶ göre; iyiniyetle iktisabın ancak yetkili hamilden iktisap etmekle söz konusu olacağı, oysa iptal kararı ile birlikte artık iptal edilen senedi elinde bulunduran ve senedin niteliğine göre alacaklı gözükken kişi değil, iptal isteminde bulunan kimse yetkili hamil sayıldığı için iptal kararından sonra senedin iyiniyetle iktisabı mümkün değildir. Diğer görüşe³⁷ göre iptal kararının verilmesinden sonra da iyiniyetle iktisap mümkündür. Buna gerekçe olarak da iptal kararının senedin içerdiği hak ve maddi hukukla bir ilgisinin bulunmaması gösterilmektedir. Kanaatimizce, ikinci görüş daha isabetlidir. İptal, çekişmesiz yargı kararı olduğundan maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Dolayısıyla iptal kararının senedi eline bulunduran ile ondan senedi devralan arasındaki ilişkiye, başka bir deyişle senedin iyiniyetle iktisabına bir etkisi olmamalıdır.

b. Senedi Elinde Bulunduran Kişi Bilinmiyorsa

Zayi olan emre yazılı senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa veya senedin herhangi bir kişinin eline geçmesi söz konusu olmayacak şekilde zayi olduğu tespit edilmiş ise senedi zayi eden hamil, mahkemeden senedin iptalini talep ve dava edecektir (TTK m.759/1).

Hakim, konu ile ilgili olarak gerekli gördüğü araştırmaları yaparak, dilekçe sahibinin senet elinde iken zayi olduğu iddiasının doğruluğuna kanaat getirmelidir. Hakim yaptığı incelemeler sonucunda dilekçe sahibinin iddialarının doğruluğunu kuvvetle muhtemel görürse, senedi eline geçireni, senedi belirli bir süre içinde mahkemeye getirmesi için ilan yoluyla davet eder. Bu davette, senedin ferdileştirilmesi ile ilgili bilgiler açıklanır ve belirtilen süre içinde davete uyulma-

³⁵ **DOMANIÇ, Hayri:** Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1975, B.2, s.55; **ÖZTAN:** s.61-62 (2017); **PULAŞLI:** s.109; **BOZER / GÖLE:** s.52, 57; **GÖÇ GÜRBÜZ:** s.151.

³⁶ **PULAŞLI:** s.104; **GÖÇ GÜRBÜZ:** 175-176; **BOZKURT:** s.130.

³⁷ **KENDİGELEN / KIRCA:** s.73-74; **KARAYALÇIN, Yaşar:** Ticaret Hukuku, Ankara 1970, s.372; **ÖZTÜRK DIRİKKAN:** s.96, **KINACIOĞLU:** s.61-62.

dığı takdirde, senedin iptaline karar verileceği de ihtar olunur (TTK m.760/1). İlan, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yapılır (TTK m.762/1). İlanda verilecek süre en az üç ay ve en çok bir yıldır (TTK m.761/1). Vadesi gelmiş senetlerde, zamanasını üç ayın dolmasından önce gerçekleştirecek ise, mahkeme üç aylık süre ile bağlı olmaz (TTK m.761/2).

Yapılan ilanlar üzerine, senet mahkemeye getirilirse, iade (istirdat) davası açması için mahkeme, dilekçe sahibine belirli bir süre verilir (TTK m.758/1). Dava süresinde açılmazsa, tedbir niteliğinde verilen ödeme yasağı kaldırılır (TTK m.763). İlan süresinin geçmesine rağmen senet mahkemeye getirilmemişse, mahkeme senedin iptaline karar verir (TTK m.764/1). İptal davası, poliçenin zayi olduğunu tespit ettiğinden alacak hakkı doğurmaz. Poliçenin iptaline ilişkin kararın nama ve hamile yazılı kıymetli evrakta olduğu gibi Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ya da başka araçlarla yayımlanması da öngörülmemiştir.³⁸

Mahkeme senedin iptaline karar vermeden önce, borçluya senet bedelini tevdi etmesini veya yeterli teminat karşılığında bunu ödemesini de emredebilir (TTK m.765). Ayrıca, senedin vadesi gelmedikçe iptaline karar verilemez, çünkü senedin mahkemeye getirilebilmesi için verilen süre, vadesi henüz gelmemiş senetlerde vadenin gelmesinden itibaren işlemeye başlar (TTK m.761/3).

D. Makbuz Senedi ve Varantta

Makbuz senetleri ve varantlar hakkında TTK m.849'da özel düzenleme öngörülmüştür. Buna göre makbuz senedi veya varantı kaybeden hamil, bu senetlere malik olduğunu ispat etmek ve teminat vermek suretiyle, mağazanın bulunduğu yerdeki mahkemeden alacağı izin üzerine, durumun kararda gösterilen o yer gazetelerinde ilanından ve itiraz için verilecek sürenin geçmesinden sonra ikinci bir nüsha alabilir.

Zayi olmuş varantın süresi geçmişse, hamilin istemi üzerine mahkeme aynı şekilde borcun ödenmesine izin verebilir. İzin, mağaza ve varanta ilişkin ise hem mağazaya hem de ilk borçluya tebliğ olunur. Alacaklının, mağazanın bulunduğu yerde, bir de yerleşim yeri göstermesi gerekir. Mağaza sahibi ve borçlu izin kararına itiraz edebilirler. İtiraz üzerine mahkeme derhal hükmünü verir. Hüküm alacaklı lehine ise, icranın geri bırakılmasına karar verilemez. Ancak ilgililerin istemi üzerine, icra mahkemesi hüküm kesinleşinceye kadar tevdi olunan eşyanın satışından elde edilecek paranın icra vizesinde saklanmasına karar verebilir.

³⁸ BOZER / GÖLE: s.57-58; GÖÇ GÜRBÜZ: 117-119.

SONUÇ

Zayi olma kavramı, kıymetli evrakın metninin yazıldığı kağıt ile ilgilidir. Kıymetli evrakın içerdiği hak ile bir ilgisi yoktur. Buna karşılık, zilyetliğin geçici bir süre ile kaybedilmesi, kıymetli evrakın zayi olması sonucunu doğurmaz. Zayi olan senedin fotokopisinin ya da bir kopyasının mevcut olmasının senedin iptalini isteyen hamilin inandırıcı olması dışında bir önemi yoktur.

Zayi olması nedeniyle iptali dava edilen kıymetli evrakın, senet türüne göre, kanunda öngörülen zorunlu unsurları da içermesi gerekir. Senette bulunması zorunlu unsurlardan birinin bulunmaması halinde, geçerli bir senet söz konusu olamayacağından, kıymetli evrakın da zayi nedeniyle iptalinin dava edilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde boş çek yaprak veya yapraklarının zayi olduğu gerekçesi ile iptalinin dava edilmesi mümkün değildir çünkü henüz doldurulmamış boş çek yaprağı, çek niteliğinde olmadığından zayi nedeniyle iptali dava edilemez.

İptal kararı sayesinde kıymetli evraktaki hak ve senet arasındaki tipik bağ çözülmekte, böylece iptal kararını alan hak sahibi, hakkını senet olmaksızın ileri sürme olanağına kavuştuğu gibi borçluda kaybolan senedi ibraz eden kişiye ödeme yapma yükümünden kurtarılarak, tekrar ödeme yapma riski önlenmiş olmaktadır. Kıymetli evrakın kaybı durumunda, senet tamamen yok olsa bile, senede bağlı haklar kaybolmamaktadır.

Mahkeme tarafından verilen iptal kararının esas itibarıyla iki etkisi vardır. İlk etkisine baktığımızda, bu iptal kararı davacının hak sahipliğini borçluya göstermesi bakımından önemlidir. Başka bir deyişle, hak sahibi için bir teşhis işlevi yaratmasıdır. Bu durum iptal kararının olumlu sonucudur. İkinci olarak, verilen iptal kararıyla kıymetli evrakın teşhis işlevi kaldırılmaktadır. Bu durumda iptal kararının olumsuz sonucudur. İptal kararının her iki etkisi de hak sahipliğinin teşhisine ilişkindir. Maddi hukuk yönünden kararın herhangi bir etkisi yoktur.

Hamile yazılı kıymetli evrakın iptaline karar verebilmesi için, dilekçe sahibinin senedin zilyedi olduğu ve onu zayi ettiği yolundaki iddialarının mahkeme tarafından inandırıcı bulunması gerekir (TTK m.661/3). Hamile yazılı bir senedin iptali hakkındaki karar, derhal Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ve mahkeme gerekli görürse başka araçlarla da ilan edilir. İptal kararı üzerine dilekçe sahibi, senet bedelinin muaccel olmadığı durumlarda gideri kendisine ait olmak üzere yeni bir senet düzenlenmesini veya senet bedelinin muaccel olduğu durumlarda borcun ifasını isteme hakkına sahiptir (TTK m.666/3). Ancak iptal kararı kıymetli evrak niteliği taşımadığından, iptal kararına uyulmaması halinde dilekçe sahibi kambiyo senetlerine özgü icra takibi yoluna başvuramaz.

Nama yazılı senetlerin ziyai halinde borçlu isterse, mahkeme aracılığıyla iptal söz konusu olmadan da belge karşılığı ödeme yaparak borcundan kurtulabilir. Nama yazılı senetlerde borçlu, alacaklı kendisine senedin iptal edildiğini ve borcun ödendiğini gösteren, resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verdiği takdirde, senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin de geçerli olmak üzere ödeme hakkını saklı tutabilir.

İptal kurumu, kıymetli evrak niteliğine sahip senetler için söz konusu olsa da, öğreti ve yargı kararlarında tedavüle çıkarıldığı sırada henüz unsurları eksik olan ve eksik unsurların tamamlanması konusunda, düzenleyen ile lehdar arasında anlaşmanın yapıldığı açık kambyo senetlerinin de iptalinin istenebileceği kabul edilmektedir. Açık senedin iptali ile güdülen amaç, sadece senedin yetkisiz şekilde doldurularak kötüye kullanılmasının önüne geçmektir. Ayrıca açık senede ilişkin bir iptal kararı, normal iptal kararının aksine zayi olduğu sırada hala açık senet olduğu için, hakkın senetsiz ileri sürülmesi imkanını vermez.

Emre yazılı bir senedin kaybı nedeniyle iptalinin dava edilebilmesi için istemde bulunan kişinin, senedin ziyayı ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olması gerekir (TTK m.651/2). Senet zamanaşımına uğramış olsa da, senedin iptali dava edilebilir.

KAYNAKÇA

- BOZER, Ali / GÖLE, Celal:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.10, Ankara 2021.
- BOZKURT, Tamer:** Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2022.
- BÖRÜ, Levent / KOÇYİĞİT, İlker:** Kıymetli Evrakın İptaline İlişkin Çekişmesiz Yargı İşinde Görevli Mahkemenin Belirlenmesine İlişkin Değerlendirme, BATİDER, Ankara 2013, C.28, S.1, s.313-319.
- CAN, Mertol:** Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2015.
- COŞKUN, Mahmut:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.7, Ankara 2022.
- DOMANIÇ, Hayri:** Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1975.
- GÖÇ GÜRBÜZ, Diğdem:** Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali, B.1, İstanbul 2017.
- GÜLTEKİN, Özkan:** Kıymetli Evrakın Zıyaı Nedeniyle İptalinde İptal Kararı Hamilinin (Davacının) Borçlularına Rücu Sorunu, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2007, C.2, S.10, s.59-70. (Rücu).
- GÜLTEKİN, Özkan:** Kıymetli Evrakın Zayi Olması Halinde Hamilin Hakları, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2007, C.2, S.16, s.31-38.
- GÜLTEKİN, Özkan;** Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, B.7, Ankara 2013.
- İMREGÜN, Oğuz:** Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s.200-210.
- İMREGÜN, Oğuz:** Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998.
- KARAYALÇIN, Yaşar:** Ticaret Hukuku, Ankara 1970.
- KAYIHAN, Şaban:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.8, Ankara 2021.
- KENDİGELEN, Abuzer / KIRCA, İsmail:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.7, İstanbul 2023.
- KINACIOĞLU, Naci:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.5, Ankara 1999.
- MERSİN, Bilge Utkan:** Açık Kambiyo Senetlerinin Zayi Olması ve İptali, MÜHF-HAD, İstanbul 2023, C.29, S.2, s. 1562-1580.
- ÖZDAMAR, Mehmet / GÖKTÜRK, Kürşat / CAN, Mehmet Çelebi / KAŞAK, Esra:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.2, Ankara 2021.
- ÖZTAN, Fırat:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.2, Ankara 1997. (1997).
- ÖZTAN, Fırat:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.21, Ankara 2017. (2017).
- ÖZTÜRK DİRİKKAN, Hanife:** Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali, Ankara 1990.
- PULAŞLI, Hasan:** Kıymetli Evrak Hukuku, B.10, Ankara 2023.
- SEVEN, Vural / YILMAZ, Gülşah:** Kambiyo Senetlerinin Zıyaı Halinde İptal Talebi Nedeniyle Verilen Ödeme Yasağı Kararı ile İlgili Uygulamada Yaşanan Sorunlar, TBB Dergisi, 2022, S.158, s.257-286.

SEVİ, Ali Murat: Pay Senetleri ve İlmühaberlerin Zayi Olması ve İptali, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara 2022, C.17, S.187, s. 97-113.

SÖNMEZ, Melih: Kambiyo Senetlerinin Zıyı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi, TBB Dergisi, 2022, S.159, s.439-474.

ŞİMŞEK, Edip: Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1982.

TÜZEMEN ATİK, Ebru: Açık Kambiyo Senetleri, B.1, Ankara 2017.

ÜLGEN, HÜSEYİN / HELVACI, Mehmet / KAYA, Arslan / NOMER ERTAN, Füsun: Kıymetli Evrak Hukuku, B.11, İstanbul 2019.